

מסורת הש"ס

(א) הא אמר מר כ"ל רש"ל, (ב) פסמים לל, (ב"ק מג), (ג) תוס' סוכות כז, ק"ו, (ד) אפסומס לל, (ז) ז"ל רמל, (ח) רש"ל, (ט) רש"י.

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועוד הא מר הרב דאמר מוסתמרי: (ב) תוס' ד"ה לטעמיהו וכו' אין לו אלא דבפרק גט פשוט: (ג) בא"ד דבני מערבא קאמר לדלידה לו וכו' דאי זצין הי זביניה זצני:

מוסף רש"י

בעל חוב. על איהם חזור וגובה. תוס' מהם כלול נפלה להם ממח יצושה (כתובות צב).

מוסף תוספות

א. דלרבה אליבא דנפשיה ס"ל דצין גבו קרקע צין גבו מעות דאוי הוא ולא שקיל דהא אי קדים חובין וביניה זביני לגמרי דסבר שעבדא לאו דאורייתא, ולר"נ נמי ס"ל דדאוי הוא ולא שקיל. רמ"ן, ב. וד"ה בשבבו מעות אי לאו משום משום דמטלטלי דיתמי לב"ח לא משתעבדי, ולא עדיפ' הני מטלטלי מהני הדור ברשותיה דא.

רש"י, ג. דודאי מעות וכו' לא נקנה למלוה קניות שעבדורא אפי' למ"ד עשכבודא דאורייתא. ריטו יונה, T. וס"ל לר' נחמן

טעמיהו דבני ערבא דמסות דאי קדמה סבתא וזבנה וביניה זביני דהפקעה משוי ליה ראוי, ולא רבה לתלות ר' נחמן טעם בני מערבא משום דהאומר אחריך לאו כאומר מעכשיו דמי דפשיטא ליה לר' נחמן כאומר מעכשיו דמי ואין ראוי לחלוק בזה. שם. ד. כי היכי דתימי מילתא דר' עקיבא אליבא דרב"ע. מוס' רי"ד.

יש נוחלין פרק שמיני בבא בתרא

מ"ש מעוט דלא. שקיל זהו בכור פי שנים ודאי היינו טעמא דידך משום דלאו הני מעות כו': לאו הא קרקע **שצק אצוהו**. דאי הוה צעי לזה הוה מסלק ליה בזווי: **ועוד האמר נמך**. רבה דאמר צעודלא דהאיא סבתא דהויא לה צת בן צנה הנשואה לצעל וראויה הויא היא צת ליורשה

ומתה היא צת ואח"כ מתה הסבתא ואחא צעל וקא מצע ירושת הזקנה כאליו אשתו קיימת ושלחו מתם דהיינו בני מערבא שאין הצעל נוטל משום דהוו הנהו קרקעות ראוין לאשמו אס ממות הזקנה צחייה והרי מתה היא צחיי הזקנה ואין הצעל נוטל בראוי כצמוחק ואמר רבה מסתבר טעמא דבני מערבא דאין הצעל יורש דהוה ליה ראוי ולא מוחזק לצת שכל זמן שהזקנה צחיים אין לצת צתן כלום שהרי אס מכרה הזקנה הנכסים צחיי הצת מכירתה קיימת בן אלו נכסי הלוו אע"פ שראוים הן לגבות המלוה חובו מהן כיון שלא הגיעו לידי המלוה מחיים ראוין הן דהא אי הוה צעי לזה הוה זצין להון ומסלק ליה למלוה בזווי

או בקרקע אחרת חזר מזה הלכך הא קרקע הוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי פי שנים: **ועוד**. קשיא אחרת לרב נחמן דחשדי מעות מוחזקות טפי מקרקעות הא איפכא הוה ליה למימר משום דקרקע של זה הוי מוחזק טפי למלוה והא דאמר משום רבה צר אצוה יתומים בני מלוה שגבו קרקע מן הלוה צחוצת אציהן צע"מ של אציהן שנתחייב לו אציהן מעות חוזר וגובה אותה מהן ואס לא היה מוחזק ציד אציהן צחיים אין יכול צע"מ לגבותו והלא אילו קנו יתומים אחר מיתת אציהן קרקע מי יכול לגבותו והלא משנה שלמה שנינו בצבורות (דף נג). שאין האשה נוטלת כתובתה בראוי וצע"מ כיואל צו ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לצע"מ^[א] כן כתוב צפי' רבינו חננאל: **לטעמיהו דבני מערבא אמרי' ון לא סבירא לן**. ושינויא הוא דקמשני רבה אגא ורב נחמן לא סבירא לן דבני מערבא דשלחו מתם כלל אלל כרב יהודה אמר שמואל דאמר [קדמ':] אליצא דרבנן אין הבכור נוטל פי שנים במלוה וכדפסקי' נמי הלכתא לקמן [וע"ז] לא שגא גבו מעות לא שגא גבו קרקע אין הבכור נוטל פי שנים. ואפי' לרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחוב אציהן צע"מ חוזר וגובה אותה מהן אפי"ה מודה דלגבי בכורה לא חשיב קרקע הלוה מוחזק למלוה ולא שקיל צה בכור פי שנים כדפסקינן הלכתא לקמן [וע"ז] והא היינו טעמא דרב נחמן כדמפרש בפסחים צפ' כל שעה [לל]. דאייתמר [שס ל:]: צע"מ אצי אמר למפרע הוא גובה רצא אמר מכאן ולהבא הוא גובה דלא חשיב מוחזק אלל משעת צבייה ואילך וכדמפרש התם טעמא דרצא כיון דאלו הוה ליה זוחי הוה מסלק ליה זוחי אשתמח דהשתא הוא דקא קני ומותצין לרצא מהא דאמר רב נחמן אמר רבה צר אצוה יתומין שגבו קרקע כו' אי אחרת צשלמא למפרע הוא גובה אמתו להכי חוזר וגובה אותה מהן כדמאן דבגי ליה מחיים דאצוהון דמי אלל אי אחרת מכאן ולהבא הוא גובה לא יחא אלל כצדין יתמי ואילו קנו יתמי נכסי מי משתעבדי לצע"מ ומשני שאני התם דאמר להו צע"מ דאצוהון כי היכי דמשעבד ליה ההוא לזה לאצוהון ה"נ משעבד לידיו מדר' נחן כו' וההוא שינויא דסמכא הוא דהא רצא דהלכתא כוותיה לגביה דאצי הוא משני להא דרב נחמן הוה ליה זוחי הלכך אפי' ר"נ לא חשיב לקרקע של לזה מוחזק למלוה עד שתצא לידו משום דאי הוה צעי הוה מוצין ליה עד השתא דמכאן ולהבא הוא גובה והלכך מאי דא"ר נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות י"ש לו לטעמיהו דבני מערבא קאמר דאמרי אליצא דרבנן דנוטל במלוה פי שנים דחשצין לה מוחזקת למלוה ואחא רב נחמן למימר לדידי לא שגא גבו קרקע לא שגא גבו מעות אין לו דק"ו הוא כדאמרן לעיל [קדמ':]

שצחא דממילא אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מיצעי אלל לדידהו בקרקע מודו לי מיהא דלא שקיל דהאי ארעא לא שצק להו אצוהו כדאמרין לקמן [וע"ז] שלחו מתם הלכתא כרב ענן כדפריש רבה טעמיהו דאי קדים סבתא כו' דמהתם שמעי' דלא חשדי בני מערבא לקרקע של לזה מוחזק למלוה והלכך האי שלחו מתם דלעיל [קדמ':] מיצעי לן לאוקמי צמעות ולא בקרקע דלא תקשי דבני מערבא אצני מערבא ומשום הכי אמר רב נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות י"ש לו ומיהו לא סבירא ליה אלל צין קרקע צין מעות אין לו כדפרישי'. ורבה נמי לטעמיהו דבני מערבא קאמר לדידי ל"ש מעות לא שגא קרקע אין לו כדרב יהודה אמר שמואל דא לא היה אצוהון מוחזק לא צחאי קרקע ולא צחאי מעות מיהא בני מערבא כיון דחשיצי ל"י מוחזק במלוה ויטול צה הבכור פי שנים איצא למימר דבגבו קרקע הוא דקאמרי דיש לו דדמי מוחזק טפי ממעות דהא אשתעבד ליה מיהא צחיי אצל הני מעות לא אישתעבדו ליה כלל ובגבו מעות מודו לי דאין לו והאי דשלחו מתם דבני מערבא כו' התם ודאי צדין הוה דלא ירית צעל דה"ל ראוי לגמרי ולא אשתעבד לא לצעל ולא לאשתו הני נכסי דזקנה כלל שהרי לא לוותה מן הצת ומן צעלה כלום ואי קדים סבתא וצנא צנייה זצניי אצל נכסי דלוה כיון דמשתעבדי למלוה ואי זצין לא זצניי ויכול לטרופ מן הלקוחות הרי הן כמוחזקין צידו ושקיל צהו בכור פי שנים אצל גבו מעות ודאי אין לו:

קבה.

למעמיהו דבני מערבא קאמרי' ולא סבירא אן. פ"ה צדין רב נחמן וצין רבה סברי מרויהו אליצא דנפשייהו צדין גבו קרקע וצין גבו מעות אין לו^[א] והא דקאמר רב נחמן דצע"מ חוזר וגובה אותה מהן היינו כדמלצה ה' (רבה) משום דר' נתן^ב ולפירושו הא

דפסיק לעיל רב נחמן כרצי היינו דוקא צשצח ולא צמלוה וקשה דלרב נחמן עיקר החירז דמשני לדידה חסר מן הספר דלא משני מידי מההוא דיתומין שגבו צחוצת אציהן ועוד דצפרק שור שגמג ד' וה' (צ"ק דף מג). ה"ל למיפרך ולוקמה צין לרצה צין לרב נחמן צין גבו מעות צין גבו קרקע ומיהו זה י"ל שהיה צריך להאריך דלא דברו רבה ורב נחמן צהדיא צין גבו קרקע צין גבו מעות אין לו^[א] דצפרק גט פשוט (לקמן דף קעה): מוכח מההוא דסבר רבה שעבודא לאו דאורייתא קאמר דסבר רבה אליצא דנפשיה דצין גבו קרקע צין גבו מעות אין לו להכי מוקשה צקוצר ובפשיטות ממנה שצברו צהדיא רבה ורב נחמן ור"ת מפרש לטעמא

דבני מערבא קאמרי' ולא סבירא לן הכי אלל לדידי' צין גבו קרקע צין גבו מעות אין לו כדאמר גבי האי סבתא דאפי' גבו קרקע אין לו כ"ש גבו מעות וכן מוכיח צפ' גט פשוט דלרצה צין גבו קרקע צין גבו מעות אין לו כיון דשעבודא לאו דאורייתא והא דאמר גבו קרקע י"ש לו אליצא דבני מערבא דאמרי הבכור נוטל פי שנים במלוה ומסתבר ליה טפי לאוקמי בקרקע ולא צמעות^א והא דאמרי בני מערבא גבי סבתא דהוי ראוי אע"ג דהוי קרקע היינו משום שהצעל לא היה מוחזק מעולם ולא היה לו ולאשתו שום חוב מעולם על הסבתא שישתעבד לו הקרקע ולכך הוי ראוי אצל גבי מלוה הוי מוחזק אפי' לא יוכל לטרופ אס מכר כוון אס שטר חוב הוי שלא צאחריות מ"מ היכא דלא מכר הוי מוחזק כיון שהיה משועבד לו בחובו והא דקאמר רבה טעמא משום דאי קדמה סבתא וצנא צנייה זצני לאו אליצא דבני מערבא^א דלדידהו לא תלה צהכי כדפרישי' אלל טעמא דנפשיה קאמר דלדיד' אפי' צמלוה הוי ראוי משום דאי זצין הוי זצני ועו"ל דלרצה אפי' אי זצין לא הוי זצנייה זצני הוי ראוי וגבי האי סבתא דוקא צריך להאי טעמא משום דסבר רבה כל האומר אחרין כאומר מעכשיו דמי והוי כאליו הוא מוחזק מעיקרא אלל משום דאי קדמה וצנא דהוי זצנייה זצני הוא דהוי ראוי אצל בני מערבא לית להו כדאמר מעכשיו דמי מטעם דצנייה זצני לא הוי חשוב ראוי כדאמר גבי מלוה אלל סברי דלאו כאומר מעכשיו דמי ולא הוחזק צו מעולם ורב נחמן סבר צין גבו קרקע צין גבו מעות י"ש לו כמו שהציא אצי מההוא דיתומין שגבו קרקע צחוצת אציהן ולדברי אציי קא"ל רבה ולא לפי מה שתרצה רצא משום דר' נתן דלרב נחמן אליצא דנפשיה ודאי סבר דאפי' גבו קרקע י"ש לו והא דקאמר גבו קרקע אין לו היינו אליצא דבני מערבא דאמרי גבי סבתא דקרקע הוי ראוי^א ור"ת ומנא ליה לרב נחמן דלצני מערבא גבו קרקע אין לו דלמא בני מערבא סבירא להו נמי גבו קרקע י"ש לו כרב נחמן וגבי סבתא היינו טעמא דלא נשתעבד לצעל הקרקע ולא הוחזק צו מעולם וי"ל דסבירא ליה לרב נחמן דמפלגי בני מערבא צין גבו קרקע לגבו מעות מדלא קאמר הבכור נוטל פי שנים במלוה צין גבו קרקע צין גבו מעות מסתברא ליה לרב נחמן דטפי הוי מוחזק צמעות מצקרקע וא"ת צפרק שור שגמג ד' וה' (צ"ק דף מג). כי פריך ולוקמה לרצה צגבו מעות ולר"נ צגבו קרקע ומשני ה"מ לצני מערבא וכי קאמרי אינהו צגרושה כרצי דחשיב מלוה מוחזק לכך אוקמה צגרושה והשתא לפר"ת לרבנן נמי צריך לאוקומי צגרושה לר"נ דאית ליה צין גבו קרקע צין גבו מעות י"ש לו וי"ל דנקט כרצי משום רבה דלדידיה דסבר צין גבי קרקע צין גבו מעות אין לו א"ל לאוקומי צגרושה אלל לרצי והוה מצי לרצה לאוקמה צלא גרושה וכרבנן ה' וכן לפ"ה הוה מצי צין רצה וצין ר"נ לאוקומי צלא גרושה וכרבנן אלל דניחא ליה ליצבה אפי' לרצי^א ור' יעקב דאורליינ"ש תירץ לפירוש הקונט' לא הוה מצי לאוקומי כרבנן דרבה ור"נ אליצא דר"ל דאמר לא אמר ר"ע דלא ירית לה צעל אלל צכופר שאינו משתלם אלל לאחר מיתה אצל שאר נזקין ירית לה צעל ואליצא דידיה איצטריכו ליה לשנויי האי דקתני הכה אשה ויאלו ילדיה דלא ירית צעל צגרושה כו' ולא מצי לאוקמי כרבנן וצלא גרושה דא"כ שום נזקין לא ירית צעל דהא צין גבו קרקע צין לא גבו אין לו ור"ל קאמר דשאר נזקין ירית והיינו ע"כ כרצי:

לירתי

מתם לקמן הלכתא כרב ענן כו' וכדמפרש רבה מסתבר טעמיהו דבני מערבא כו' התם ודאי צדין הוה דלא ירית צעל דה"ל ראוי לגמרי ולא אשתעבד לא לאשתו הני נכסי דזקנה כלל שהרי לא לוותה מן הצת ומן צעלה כלום ואי קדים סבתא וצנא צנייה זצניי אצל נכסי דלוה כיון דמשתעבדי למלוה ואי זצין לא זצניי ויכול לטרופ מן הלקוחות הרי הן כמוחזקין צידו ושקיל צהו בכור פי שנים אצל גבו מעות ודאי אין לו: נכסאי

עין משפט נר מצוה

גג א מיי פ"א מה' מלוה ולוה הלכה ט סתם עשין דר טוש"ע ח"מ סימן קז סעיף א:

רבינו גרשום

קשיא כו': ועוד. היכי מצית אמרת דקרקע יש לו: הא מר הוא דאמרת. בהאי מעשה דסבתא דלקמן מיסתבר טעמא דבני מערבא. דשלחו מתם וקבעו הלכ' כותיה דרב ענן דאמר לירתיא ולא ליתתי ירתאי ובעל לא ירית משום דשכיבא איתתיה בחיי סבתא ואין ובעל נוטל בראוי כבמוחק. ומשום הכי אמר רבא לקמן מיסתבר טעמיהו דבני מערבא דאי קדמא סבתא בחייה וחבנא זצנייה וצני אלאמא דלא מוחזק הוא ביד הבעל כל זמן דלא אתא לירתי הכי נמי ליוכא דגבו קרקע בחובו אביהן אמאי נוטל בכור פי שנים והא אצי"ג דאית להו שטר וכסאן דבני ההוא חוב דמי אפי' הכי אינה מוחזקת הא קרקע ברידה דאבוהון כלום דהא אי בעי בעל חוב מצוי לזבוני לאחריני ולמיתן להו קרקע אחיחית. אי נמי מצוי מסלק להו בזווי ולא בקרקע והוה ליה הא קרקע ראוי ולא מוחזק ואין הבכור נוטל פי שנים בראוי כבמוחק ואמאי אמרת ליוכא דגבו קרקע יש לו פי שנים: ולרב נחמן קשיא מאי שגא כו' ועוד. קשיא אחריית אמאי אינו נוטל בקרקע:

האמ' רב נחמן אמר רבה דאבוה יתומין שגבבו קרקע בחובת אביהן. שהיה אחד חייב לאביהן: בעל חוב. שהיה אביהן חייב לו: חזרו וגובה אותה מהן. וכן יתומים [נמן] דאי שכיב להון אבוהון קרקע דמוחזקת בידי דגבי ליה בעל חוב של אביהן ה"נ אצי"ג דלא ששקת לה אבוהון גבייהו אלא ארויה [הוה א' מיחייב אבוהון אפי' הכי גבי ליה מעיניהו דלא מצוי למיטען ליה מטלטלי דהיינו שטר שבק אבונא גבן ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי אלא כיון דגבו קרקע דמי כמאן דמוחזקת אבוהון א"כ הכא נמי בכור אמאי גבו קרקע אין לו פי שנים הא כמוחזק דמיא. השתא קשיא דרב נחמן אדרב נחמן: אמר ליה לא לירדי קשיא ולא לרב נחמן קשיא. במילתין קיימינן והאי דאמינא לעיל גבו קרקע יש לו גבו מעות אין לו ורב נחמן נמי דאמר גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו אין טעמא דבני מערבא מפרשי' דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה לדידי הכי שנועא לי דסבירא להו גבו קרקע יש לו ורב נחמן שמיעה ליה דסבירא להו לבני מערבא דגבו מעות יש לו ולן לא סבירא לן כוותיהו לדיהוי סבירא לן כוותיהו דלדיוהי לבכור פי שנים במלוה לא בקרקע ולא צמעות: מאי מעשה דסבתא. דההוא שכיב מרע דאמר להו

^[א] אולי צ"ל ראויים לכו' מנע"מ דאצוהון